

KOVÁCS CSABA – ROVÁCS BARNA

Magyarok a Kárpát-medencében – a népszámlálási adatok tükrében

Absztrakt

Az 1920-ban kényszerűen létrejött határon túli kisebbségi magyar közösségek lélekszámának megállapításakor a népszámlálások adataira támaszkodunk. Ezek a teljes népességre vonatkozó adatgyűjtések általában rögzítik az anyanyelvet és a nemzetiségi hovatartozást is. Írásunk a környező országok legutóbbi népszámlálásaiból kiindulva, rövid történeti visszatekintéssel mutatja be a Kárpát-medence külhoni magyar népességének főbb demográfiai jellemzőit. A terjedelem adta lehetőségekhez mérten igyekszünk kitérni a magyarság lélekszámának változása – többnyire csökkenése – mögött álló jelenségekre, népesedési folyamatokra, irányított belső vándorlásokra, kitelepítésekre és az asszimilációra.

Kulcsszavak: népszámlálás, nemzetiség, anyanyelv, történeti statisztika, népmozgalom, belső vándorlás, urbanizáció, asszimiláció, kitelepítés, nemzeti kisebbségek, kisebbségpolitika, magyarok, Kárpát-medence, Ausztria, Szlovákia, Ukrajna, Románia, Szerbia, Horvátország, Szlovénia

Abstract

When determining the population of the ethnic Hungarian minorities created unilaterally in 1920, we rely on the data of the censuses. These data collections take into consideration the whole population registering the mother tongue and the ethnicity. Our paper, relying on the latest censuses held in the neighbouring countries, is intended to give a short historical review of the major demographical features of the Hungarian population living beyond the borders of Hungary in the Carpathian Basin. As far as the scope of this work makes it possible, we try to discuss the underlying phenomena, the population processes, the controlled internal migrations, forced displacement and assimilation, behind the changes, mostly the decrease, in the population of the Hungarian communities.

Key words: census, ethnic identity, native language, historical statistics, vital statistics, internal migration, urbanization, cultural assimilation, forced displacement, ethnic minorities, minority policy, Hungarians, Carpathian Basin, Austria, Slovakia, Ukraine, Romania, Serbia, Croatia, Slovenia

A kárpát-medencei magyarság lélekszáma Magyarország határain túl a 2011. évi népszámlálások és más adatfelvételek, becslések szerint a 2010-es években több mint kétmillió fő volt. Írásunknak a hét szomszédos országban: Szlovákiában, Ukrajnában, Romániában, Szerbiában,

Horvátországban, Szlovéniában és Ausztriában élő magyar közösségek, pontosabban a Kárpát-medence területét képező régiókban élő, őshonos nemzetrészek képezik tárgyát. Szlovákia teljes területe, Ukrajnában Kárpátalja, Romániában az erdélyi, a partiumi és a bánáti területek, Szerbiában a Vajdaság, Horvátországban módszertani okokból a teljes országterület, Szlovéniában a Muraköz, míg Ausztriában Burgenland (Őrvidék) elemzésünk tárgya. Tanulmányunkban a helyi magyar közösségek demográfiai jellemzőire, illetve a nemzetiség felvételének bemutatására térünk ki a korábbi és most következő népszámlálások tükrében. Amennyiben az elmúlt évtizedből nincs elérhető népszámlálási adat, kénytelenek vagyunk szakértői becslésekre vagy más adatfelvételre hagyatkozni.

A nemzetiségi adatoknak a legtöbb országban a népszámlálás az elsődleges forrása. Az eltérő számosságú és változatos területi elhelyezkedésű nemzetiségi csoportokról a teljes körű népszámlálás során gyűjthetők részletes információk. A népszámlálások azonban napjainkban jelentős átalakuláson mennek keresztül. A kiterjedt végrehajtott apparátust foglalkoztató, ezért igen költséges adatgyűjtésekre többnyire csak tízévente van lehetőség, és az adatok felhasználói számára ez a gyakoriság ma már nem elégséges. Komoly kihívás továbbá a lakosság bevonása és az általában önkéntes nemzetiségi kérdések megválaszolásának biztosítása. A népszámlálásokkal szemben támasztott megváltozott elvárások a végrehajtás új módszereit teszik szükségessé. Egyre több országban használnak adminisztratív nyilvántartásokat a népszámlálás során gyűjtött adatok kiegészítésére vagy teljes kiváltására. A nyilvántartások felhasználása nem terheli a lakosságot, és szinte tetszőleges gyakorisággal teszi lehetővé az adatok előállítását. Jelentős korlátja viszont, hogy csak olyan adatokra terjedhet ki, amelyek adminisztratív adatforrásból rendelkezésre állnak. A nemzetiséghez tartozás érzékeny információ, amelynek gyűjtése és kezelése a legtöbb országban szigorú jogszabályi feltételekhez kötött, nyilvántartása nem lehetséges. Ennek következménye, hogy a népszámlálási eredmények előállításakor kizárólag adminisztratív adatforrásokra támaszkodó országokból (2011-ben a témában érintett országok közül ilyen volt Ausztria és Szlovénia) nem rendelkezünk nemzetiségi adatokkal.

1. táblázat. Magyarok a Kárpát-medence határainkon túli régióiban

	<i>Magyarok (fő)</i>	<i>Magyarok aránya a térségben (%)</i>	<i>Forrás</i>
Őrvidék, Ausztria	6641	2,4	2001. évi népszámlálás
Szlovákia	458 467	8,5	2011. évi népszámlálás
Kárpátalja, Ukrajna	130 700	10,4	2017. évi adatgyűjtés
Erdély, Románia	1 216 666	19,0	2011. évi népszámlálás
Vajdaság, Szerbia	251 136	13,0	2011. évi népszámlálás
Horvátország	14 048	0,3	2011. évi népszámlálás
Muravidék, Szlovénia	5429	6,6	2002. évi népszámlálás

A nemzetiségi adatok értelmezéséhez és a különböző országok adatainak összevetéséhez elengedhetetlen a módszertan alapos ismerete. A nemzetiségi kötődésre vonatkozó kérdések eltérhetnek, különbözhet a kérdések megfogalmazása és a válaszok feldolgozásának módja is. Általános probléma volt (és máig az) a kérdések önkéntessége miatt a válasz-megtagadás, továbbá az, hogy míg korábban anyanyelvre vonatkozó adatokat gyűjtöttek az egyes statisztikai hivatalok, később szinte mindenhol bevezették a nemzetiségi adatok felvételét, és sok helyen már csak azt tették közzé annak ellenére, hogy a magyar anyanyelvűek száma általában magasabb volt, mint a magyar nemzetiségűeké. Bizonytalanságot okoz továbbá az adatok terén a magyar ajkú cigányok esetében a magyar identitás vállalása, vagyis hogy részükről melyik nemzetiség került megjelölésre. Nem kevésbé torzító hatású volt az is, hogy Jugoszláviában a népszámlálás nemzetiségi válaszlehetőségei közé 1961-ben beemelték a jugoszláv kategóriát, amely a magyarok számát is csökkentette.¹ E nemzetiség tagjai valójában az állam iránti lojalitást tükrözték választásukkal. Becslések szerint 20-30 ezer magyar tett így 1981-ben a Vajdaságban.² Összességében a felsoroltak mértékétől függően csorbul az adatok megbízhatósága.

1 Miljković 1989, 49.

2 A vajdasági magyarok körében meglévő jugoszlávságra, területi elhelyezkedésükre lásd: Arday 2002, 179–181.

A Magyarországot körülvevő országok zöme az Európai Unió tagjaként 2021-re tervezte a következő népszámlálást, azonban a koronavírus-járvány miatt Magyarországon és Romániában 2022-re halasztották a végrehajtást. A nem EU-tagállam Szerbiában 2022-ben, Ukrajnában pedig várhatóan 2023-ban lesz a népességre és a lakásállományra vonatkozó összeírás. A végrehajtás módjában is vannak eltérések. Szlovénia és Ausztria már 2011-ben is nyilvántartásokon alapuló népszámlálást hajtott végre, amelyből a korábbi kérdőíves népszámlálás számos kérdésére – köztük a nemzetiségi kötődésre – vonatkozóan nem áll rendelkezésre információ, Ukrajna pedig 2001 óta nem hajtott végre népszámlálást. Mindez azt eredményezi, hogy a három országban élő magyarság lélekszámára vonatkozóan mindössze becsült adatok állnak rendelkezésre.

Az 1920-tól kényszerközösségekként létező határon túli magyar társadalmak elmúlt száz évének demográfiai trendjeit vizsgálva érdemes nemcsak az adatok változását figyelni, hanem egyes konkrét jelenségeket is feltárni – azok lehetnek országspecifikusak vagy több, akár mindegyik államra jellemzőek. Ilyen jelenségek például a következők: az irányított urbanizáció és az agrárpolitikai döntések, amelyek szinte mindig párosultak a nemzetiségpolitikával is, a katonai-rendfenntartási szempontok alapján meghozott döntések, az egyértelműen egy-egy nemzetiséget előnyös, másokat hátrányos helyzetbe hozó intézkedések, például a kitelepítések, internálások, etnikai tisztogatást jelentő atrocitások. Kedvezőtlenül befolyásolták a magyarság lélekszámát továbbá a más nemzetiségekkel való együttélés során megfigyelhető jelenségek, mint az anyanyelvi oktatásból történő kimaradás vagy a vegyes házasságok, amelyek összességében az asszimilációt erősítik.

Ausztria

Ausztria legkisebb – az első világháborút lezáró békeszerződések nyomán hazánkról leválasztott – tartományában, Burgenlandban él az őshonos őrvidéki magyarság, illetve más, kisebb magyar néptörödékek.³

A kisebbségi lét egy évszázada alatt a közösség jelentős mértékben megfogyatkozott, a terület Ausztriához csatolásának idején még közel 25 ezer főt számláló burgenlandi magyar ajkú lakosság 2001-re már a hét-ezer főt sem érte el, ez Burgenland összlakosságának kevesebb mint 2,5 százalékát jelentette.⁴ Érdemes megemlíteni, hogy ez a lélekszám már növekedést jelent a második világháború utáni mélyponthoz képest, és rávilágít arra a problémára, hogy a Magyarországról történő jelentős bevándorlás miatt nehéz elválasztani a tősgyökeres magyarokat az anyaországi származásúaktól.⁵ Ezt figyelembe véve a 2001-ben összeírt 6641 burgenlandi magyarból csak 4704 számított őshonosnak.⁶ A teljes mértékben szórványban élő közösség ekkor mindössze két településen, Alsóőrön és Őrszigeten alkotott többséget, emellett Felsőőrön, Középpulyán és Felsőpulyán jelentősebb kisebbséget.⁷

Ausztriában 2001-ben hajtották végre az utolsó, hagyományos, kérdőív alapú népszámlálást, amelynek alkalmával nem a nemzetiséget, nem is az anyanyelvet, hanem a beszélt köznyelvet (*Umgangssprache*) kérdezték. 2011-ben már csak regiszter alapú (állami adminisztratív nyilvántartáson alapuló) népszámlálást tartottak, így nyelvi-nemzetiségi adatok nem állnak rendelkezésre.⁸ Ebből adódóan azóta csak becslésre hagyatkozhatunk, amely szerint a 2010-es évek elejére a burgenlandi magyarság összlétszáma (tősgyökeres őrvidékiekkel és anyaországi származásúakkal együtt) meghaladhatta a tízezer főt, köszönhetően a jelentős bevándorlásnak.⁹

3 Baumgartner 2008a, 48–51; Baumgartner 2008b, 114.

4 Gyémánt 2005, 42.

5 Kapitány 2015, 238; Baumgartner 2003, 161–167.

6 Baumgartner 2003, 161–167.

7 Bárdi–Fedinec–Szarka 2008, 503; Baumgartner 2003, 167.

8 Kapitány 2013, 56.

9 Kapitány 2015, 238.

Szlovákia

Szlovákia területén él a Kárpát-medence második legnagyobb külhoni magyar népessége.¹⁰ A szlovákiai magyarok még ma is főként tömbszervein, a dunántúli és észak-magyarországi magyar nyelvterület szerves folytatásaként, a magyar határ közelében élnek.¹¹

Az 1910-es, az impériumváltás előtti utolsó magyar népszámlálás szerint (amely az anyanyelvet rögzítette, önbevallás alapján) a mai Szlovákia területén élő lakosság több mint 30 százaléka volt magyar anyanyelvű (896 ezer fő), míg az első, 1921-es csehszlovák népszámlálás szerint már csak 651 ezer magyar nemzetiségű, a soknemzetiségű országrész lakosságának 22 százaléka.¹² A csehszlovák uralom alatt számszerűleg és arányait tekintve is folyamatosan fogyatkozó felvidéki magyarság kapcsán érdemes figyelembe venni, hogy a csehszlovák megszállás, majd a trianoni döntés sokrétű hatásai jelentős menekülthullámot indítottak el Magyarország irányába 1918 és 1924 között.¹³ Továbbá a kétnyelvű, megszilárdult nemzeti identitással még nem rendelkező lakosokat, illetve a határozott magyar identitásúak egy részét is már szlovákként (a közölt adatok szerint „csehszlovákként”) írták össze, nem feltétlenül saját döntésük, hanem a számlálóbiztosoké alapján.¹⁴

Az igazi megpróbáltatások azonban csak a második világháború után visszatérő csehszlovák uralom alatt érték a felvidéki magyarságot a kitelepítések és a „reszlovakizáció” formájában.¹⁵ Mindezek után az 1950-es népszámlálás alkalmával már csak 355 ezer magyar nemzetiségűt mutattak ki, ami a magyarság üldözése és megfélemlítése miatt nem tükrözte a valós nemzetiségi viszonyokat.¹⁶ Ezt követően a helyi magyarság a jelentős asszimilációs veszteség ellenére folyamatosan gyarapodott egészen a 1990-es évek elejéig, köszönhetően a viszonylag kedvező természetes

10 Kapitány 2015.

11 Kocsis–Tátrai 2015.

12 Popély 1991, 23–24; Gyurgyík 2014, 9.

13 Dékány 2018, 556.

14 Popély 1991, 55–57.

15 Popély 2008, 210–215.

16 Popély 1991, 130.

szaporodásnak.¹⁷ Ennek a gyarapodásnak a végén, az 1991-es népszámlálás alkalmával 567 ezer magyar nemzetiségűt írtak össze.¹⁸

2001-ben az 1993-ban önállóvá vált Szlovákia első népszámlálása már csak 521 ezer magyar nemzetiségűt mutatott ki, ami alig haladta meg az 1961-es lélekszámot.¹⁹

További népességfogyást mutatott a legutóbbi, 2011-es népszámlálás. A kérdőívet a szlovákiai népszámlálások történetében először lehetett online is kitölteni. Érdekesség, hogy Szlovákiában a papíralapú kitöltés is döntően önkitöltést takart. A kérdőíven egy anyanyelvi és egy nemzeti-ségi kérdés szerepelt, ez utóbbinál tizennégy nemzetiséget tüntettek fel az előző népszámlálás szerinti lélekszám sorrendjében.²⁰ 2011-ben a felvidéki magyarság 458 ezer főt számlált, amely Szlovákia lakosságának 8,5 százalékát jelentette.²¹ Ez a 2001-hez képest jelentős visszaesés több okra vezethető vissza. Lényeges változás a korábbi népszámlálásokhoz képest, hogy több térségbeli országhoz hasonlóan megnőtt a nemzeti-ségi kérdés esetében a nem válaszolók aránya. Ez csökkentette a magyarság kimutatott lélekszámát is, hozzávetőlegesen 25 ezer fővel. Ebből adódóan a felvidéki magyarság becsült lélekszáma 484 ezer fő, az összlakosságban betöltött részaránya pedig 9 százalék volt.²² További statisztikai-módszertani ok lehet, hogy Szlovákiában továbbra is csak egy nemzetiséget lehetett megjelölni.²³ Ebből adódóan a vegyes házasságban születettek, a két-nyelvűek vagy kettős nemzeti identitásúak választásra kényszerülhettek. A statisztikai-módszertani okok, illetve a kedvezőtlen népmozgalmi folyamatok (a halálozások száma meghaladja a születéseket) mellett a felvidéki magyarság fogyásának okai között van egy harmadik tényező is: az asszimiláció. Az utóbbi évtizedekben ez a folyamat, a szlovákosítás vagy szlovákosodás határozta meg leginkább a helyi magyar közösség lélekszámát. Az asszimiláció egyik legfőbb eredője a vegyes házasságok, amelyek a kisebbségi létből adódóan jóval nagyobb arányban érintik a magyarsá-

17 Gyurgyík 2014, 27.

18 Gyurgyík 2014, 9.

19 Gyurgyík 2014, 9.

20 Kapitány 2013, 46–47.

21 Gyurgyík 2014, 9; Juhaščíková et al. 2015, 79.

22 Kapitány 2013, 50; Gyurgyík 2014, 85–97.

23 Kapitány 2013, 46.

got, mint a többségi szlovákokat. Az asszimiláció nemcsak a magyar házasság felet érinti, hanem a születendő gyermekeket is, tekintve, hogy a vegyes házasságokból született gyermekek legnagyobb része már szlovák lesz.²⁴ A fentebb vázoltak mellett a nemzetközi vándorlás is befolyásolja a szlovákiai magyarok lélekszámát, habár ez a folyamat a természetes fogyáshoz vagy az asszimilációhoz képest nem jelentős.²⁵

A magyar többségű területek ma is délen, a magyar határ menti sávban helyezkednek el. Szlovákiában a Csallóköz tekinthető a legkompaktabb magyar etnikai területnek, emellett erős magyar többségű még a Révkomárom és Párkány közötti terület, illetve az utóbbi város tágabb környezete, valamint a Fülek és Rozsnyó közötti határ menti térség.²⁶ A térbeliség kapcsán érdemes megemlíteni a jelenlegi szlovákiai közigazgatás magyarságot is érintő sajátosságait. Az etnikai alapú *gerrymandering* (eredetileg választókerület-manipuláció), nevezetesen a magyar többségű területek szlovák többségű közigazgatási területekbe szervezése elterjedt gyakorlat.²⁷

Szlovákiában 2021-ben zajlik a népszámlálás, és Magyarországhoz hasonlóan megszűnt a papíralapú kérdőív. Az első körben, 2021. február 15. és március 31. között lehetőség volt internetes önkitöltésre, majd ezt követően állnak munkába a számlálóbiztosok. Az internetes önkitöltés lehetőségével a lakosság nagy többsége, 86 százaléka élt.²⁸ Újdonság a szlovákiai népszámlálások történetében, hogy 2021-ben először van lehetőség két nemzetiséget is megjelölni, két külön kérdésben.²⁹ A két nemzetiségi kérdés bevezetése bizonyosan nagy segítséget jelent a kettős nemzeti identitású, vegyes házasságban élő, kétnyelvű, kevert nemzetiségű területen élők számára.

24 Gyurgyík 2014, 72, 85–86.

25 Gyurgyík 2014, 66–68.

26 Kocsis–Tátrai 2015.

27 Kapitány 2015, 234.

28 Czímer 2021.

29 Czímer 2021; Kapitány 2013, 46–47.

1. ábra. A 2011. évi szlovákiai népszámlálás nemzetiségi kérdése

20. Nemzetisége

szlovák magyar roma ruszin ukrán cseh német lengyel

horvát szerb orosz egyéb

zsidó morva bolgár

A felvidéki magyarság demográfiai helyzetét összegezve megállapítható, hogy a természetes népmozgalmi folyamatok kedvezőtlen irányúak. Ezt súlyosbítja az asszimiláció, amely a felvidéki magyarság jövője szempontjából jelenleg a legnagyobb kockázatot jelenti. Ezekkel szemben a két nemzetiségi kérdés bevezetését pozitívként értékelhetjük. Kérdéses, hogy a két nemzetiségi kérdésre érkezett válaszok közül vajon mindkettőt figyelembe veszik-e a kisebbségi jogok (például lakosságárányhoz kötött nyelvhasználati jogok, kétnyelvű helységnévtáblák stb.) érvényesülése kapcsán, ugyanis ennek jogszabályi háttere egyelőre nem tisztázott.

2. ábra. A 2021. évi szlovákiai népszámlálás nemzetiségi kérdései

Mi az Ön nemzetisége? ⓘ

A nemzetiség az Ön valamely nemzethez vagy etnikai csoporthoz való tartozása. Ha az **egyéb** lehetőséget jelöli meg, írja be a nemzetiséget szavakkal.

válasszon nemzetiséget

Kezddjen el írni

szlovák
magyar
roma
ruszin
cseh

Egyéb nemzetiséghez tartozónak is vallja magát?

Ha egyéb nemzetiséghez tartozónak is érzi magát, adjon meg egy további nemzetiséget saját belátása szerint. A nemzetiség megállapításában nem meghatározó az állampolgárság.

egyéb nemzetiséghez tartozónak érzem magam

nem érzem magam egyéb nemzetiiséghez tartozónak

ViSSza Tovább

Ukrajna

A 20. század sorozatos hatalomváltásai (Osztrák–Magyar Monarchia, Csehszlovákia, Magyarország, Szovjetunió), valamint a Szovjetunió szétesése után a kárpátaljai magyarok végül Ukrajna állampolgárai lettek.³⁰

Az 1991-ben függetlenné vált államban az első önálló népszámlálást 2001-ben tartották. A papíralapú, csak ukránul elérhető népszámlálási íveket a számlálóbiztosok töltötték ki az adatszolgáltatók válasza alapján. 152 ezer magyar nemzetiségű személyt írtak össze Kárpátalján, ami a teljes népesség 12 százalékát jelentette. Az 1989-es népszámlálással összevetve, ha kismértékben is, de megfogyatkozott a közösség.³¹ A járási adatokat vizsgálva megállapítható, hogy a magyarok születési arányszáma a második világháborút követően nem érte el a megyei átlagot, így ebben az időszakban, a közösség gyarapodása ellenére csökkent az összlakosságban belüli részarányuk.³²

A kárpátaljai magyarság 2001-ben a helyi ukrán többséghez hasonló korösszetételű (viszonylag kevés gyermek, sok fiatal és középkorú) volt, azonban kismértékben előregedettebb annál, míg a településtípusok (városok, községek) közti eloszlása a megyei átlagnak megfelelő volt.³³

Az ukrainai magyarság a magyar határ közelében összpontosul, a tiszaháti magyar nyelvterület szerves folytatásaként.³⁴ Az ukrán–magyar nyelvhatár a térségben egy viszonylag jól lehatárolható, éles vonal, amelynek egyik oldalán ukrán (ruszin), másik oldalán magyar többségű települések helyezkednek el.³⁵

Ukrajnában 2001 óta nem hajtottak végre népszámlálást, így ezt követően kénytelenek vagyunk becslésekre, illetve más, nem a teljes lakosságot lefedő adatfelvételekre hagyatkozni. Az ezredfordulót követően a magyarság fogyása folytatódott, és ennek legfontosabb tényezője – a természetes fogyás mellett – a kivándorlás volt.³⁶ A népességfogyást

30 Fedinec 2008, 346.

31 Molnár–Molnár D. 2005, 6–9.

32 Molnár–Molnár D. 2005, 11, 65–67.

33 Molnár–Molnár D. 2005, 23, 58–60.

34 Kocsis–Tátrai 2015; Bárdi–Fedinec–Szarka 2008, 502–503.

35 Molnár–Molnár D. 2005, 31–32.

36 Tátrai et al. 2018, 7–8, 22.

erősítette meg a 2017-es, SUMMA nagymintás kutatás eredménye is. Az adatfelvétel a 2001-es magyar lélekszám 15 százalékára terjedt ki. Ez alapján 2017-ben a kárpátaljai magyarság becsült lélekszáma 131 ezer fő volt, ami 2001-hez viszonyítva jelentős fogyás, de nem éri el a többi külhoni nemzetrészben 2001, illetve 2011 között regisztrált éves átlagos fogyást.³⁷

Tekintve, hogy Ukrajnában a kormánnyal szembeni tiltakozássorozatot (Euromajdan), majd pedig a kelet-ukrajnai háborút követően a gazdasági helyzet az elmúlt években nagymértékben romlott, továbbra is jelentős elvándorlásra lehet számítani, ami a magyar közösség jövője szempontjából negatív tényező. Pozitív fejlemény viszont a térségben a Magyarországról érkező gazdasági támogatás, amiből adódóan a magyar nyelv és a magyar közösség presztízse megnőtt, így a kárpátaljai az egyetlen külhoni magyar közösség, ahol a vegyes házasságok magyar asszimilációs nyereséggel zárulnak.³⁸

Románia

Románia, azon belül is túlnyomórészt Erdély és a Partium ad otthont a Kárpát-medence legnépesebb külhoni magyar népességének.³⁹ Az egymillió főnél is nagyobb közösség főként a Székelyföldön, illetve a magyar határ mellett összpontosul,⁴⁰ és nem elhanyagolható a szórványban élők száma sem.⁴¹

1930-ban tartották a területen az első, már a román hatóságok által szervezett és lebonyolított teljes körű népszámlálást, amelynek alkalmával 1,4 millió magyar nemzetiségű személyt írtak össze. Ez az eredmény jócskán elmaradt az első világháború előtti utolsó, az anyanyelvet rögzítő 1910-es magyar népszámlálás adatától.⁴² A csökkenés főként az identitásváltásból (amely nem független a román számlálóbiztosok felől érkező

37 Tátrai et al. 2018, 13–20.

38 Tátrai et al. 2018, 12, 18, 24.

39 Kapitány 2015.

40 Kocsis–Tátrai 2015; Kiss 2017, 139.

41 Kiss 2017, 142.

42 Varga E. 1992, 141–142.

nyomástól), a Kárpátokon túli románok beköltözéséből, illetve az 1918 és 1924 közötti, Magyarország felé irányuló menekülthullámból adódott.⁴³ A román népszámlálási íveken 1930 óta minden alkalommal külön szerepelt a nemzetiség és az anyanyelv is, azonban az 1948-as népszámlálás esetében csak az anyanyelvi adatokat dolgozták fel és publikálták.⁴⁴ 1930-at követően fokozatosan nőtt a tágabb értelemben vett Erdély magyarságának lélekszáma, a trendet csak az 1941 és 1948 közötti – részben az újabb impériumváltásokból, részben a második világháború alatti és utáni népmozgásokból adódó – visszaesés törte meg.⁴⁵ Az 1977-ig megfigyelhető gyarapodás – amely 1,7 millió fős közösséget eredményezett – főként a viszonylag kedvező népmozgalmi adatoknak volt köszönhető.⁴⁶

A két világháború között alapvetően stabil maradt a magyar nyelvtérület, és a nagyobb városok (például Nagyvárad, Szatmárnémeti, Kolozsvár, Marosvásárhely) a népszámlálások nemzetiségi adatfelvételét érintő visszaélések ellenére megtartották magyar karakterüket.⁴⁷ Ez utóbbiak tekintetében nagyobb változások csak a második világháborút követően történtek; Kolozsvár 1966-ra, Nagyvárad és Szatmárnémeti pedig 1977-re veszítette el magyar többségét.⁴⁸ Az erdélyi városok elrománosodásában a helyi falvakból beköltözők mellett meghatározó szerep jutott a Kárpátokon túlról érkezőknek is.⁴⁹

Az 1992-es népszámlálás már az erdélyi magyarság fogyását jelezte, ez főként az 1980-as évek közepétől megjelenő – a magyarság mellett a németeket és a zsidóságot még inkább érintő – tömeges kivándorlás számájára volt írható.⁵⁰

A romániai forradalmat követően az elvándorlás mellett már a természetes fogyás is komoly problémát jelentett, így a 2002-es népszámlálás csak 1,4 millió magyart mutatott ki, ami már az 1948-as (anyanyelvi) adatot sem érte el. Az 1980-as évek végétől megfigyelhető kedvezőtlen, a ro-

43 Varga E. 1992, 50–58; Varga E. 1998, 180; Dékány 2018, 556.

44 Varga E. 1992, 66.

45 Varga E. 1992, 142.

46 Varga E. 1998, 167–178.

47 Bárdi–Fedinec–Szarka 2008, 504–505; Nyárády R. 1996, 43–55.

48 Nyárády R. 1996, 43–55.

49 Varga E. 1998, 180–197.

50 Varga E. 1998, 240–247; Kiss 2017, 132–133.

mániai átlagnál rosszabb népmozgalmi eredményeket hozó folyamatok a 2000-es évekre fokozatosan enyhültek, és már kevésbé tértek el negatív irányba az országos trendektől.⁵¹

A népességfogyás folytatódott a legutóbbi, 2011-es népszámlálás szerint is. Az összeírást 2011 októberében tartották, azonban csak egy hetet szántak a kérdőívek kitöltésére, ami kapkodáshoz vezetett. További nehézséget jelentett, hogy több térségbeli országgal (például Magyarország, Szlovákia) ellentétben az adatszolgáltatás csak hagyományosan, papíralapon, számlálóbiztos segítségével volt lehetséges, internetes önkitöltéssel nem. A magyarul is elérhető kérdőíven csak egy nemzetiségi kérdés szerepelt, amelynél nem voltak előre megadva a válaszlehetőségek, hanem a számlálóbiztosnak azt kellett beírnia, amit az adatszolgáltató mondott. Ez utólag problémát okozott a válaszok kódolásánál, nem volt szabályozva a kettős identitást (például magyar cigány) bediktálók esete, továbbá a statisztikai hivatal minden helyi identitást (például szilágyi, gyergyói) – a megadott térség nemzetiségi viszonyaitól függetlenül – románnak kódolt.⁵² Érdekesség még, hogy a 19 milliós összlakosságot mutató előzetes adatok publikálása után egészítették ki a végleges adatokat az állami adminisztratív adatbázisokból. A regiszterekből több mint egymillió főt pótoltak, így az összlakosság száma mégis a lélektani húszmilliós határ fölé kúszott. Ennek az eredetileg nem tervezett lépésnek vélhetően kevésbé szakmai, hanem inkább politikai-stratégiai okai voltak. Erdélyben megfigyelhető volt, hogy minél magasabb a magyarok aránya egy megyében, annál kevesebb pótlásra került sor, tehát a magyarság jelentősen alulreprezentált volt ebben a folyamatban.⁵³ Ennek kapcsán érdemes megjegyezni, hogy az így bepótolt személyek a nemzetiségi kérdésre nem válaszolókhoz hasonlóan az „információ nem elérhető” kategóriába kerültek, és nem vették őket figyelembe a nemzetiségi arányok megállapításánál.⁵⁴

51 Kiss 2017, 130–135.

52 Kapitány 2013, 37–39, 3. ábra

53 Kapitány 2013, 39–42.

54 Kapitány 2015, 231.

3. ábra. A 2011. évi romániai népszámlálás nemzetiségi kérdése

ETNOKULTURÁLIS JELLEMZŐK
MINDEN EGYES SZEMÉLYNEK JOGÁBAN ÁLL SAJÁT DÖNTÉSÉT MINDEN KÉNYSZERTŐL MENTESEN KIFEJEZNI

23 MILYEN ETNIKUMHOZ TARTOZÓNAK VALLJA MAGÁT AZ ILLETO SZEMÉLY? .....

A tágabban értelmezett Erdélyben a végleges adatok szerint 1,2 millió magyar nemzetiségű személyt számoltak össze, ami a térség összlakosságának 19 százalékát jelentette. A magyarság fogyása így tovább folytatódott, azonban ez a fogyás már arányait tekintve nem tért el érdemben a román nemzetiségűek fogyásától. Ennek köszönhető, hogy a magyarok Románián belüli részaránya 2002 és 2011 között minimális mértékben, 6,6 százalékról 6,5 százalékra csökkent, miközben némiképp a románok is teret vesztek, 89,5 százalékról 88,9 százalékra csökkent súlyuk. A korábbiakhoz képest kedvezőbb eredmények alapvetően abból adódtak, hogy az ezredforduló után nagymértékben megugrott a románok kivándorlása, amely már a magyarságénál nagyobb mértékű.⁵⁵ Így tehát elmondható, hogy alapvetően nem a magyarság népmozgalmi eredményei (születési arányszám, halálozási arányszám, vándorlási egyenleg) lettek ennyivel jobbak, hanem a románoké lett a korábbiakhoz képest lényegesen rosszabb. A helyzet relatív javulását, a demográfiai folyamatokat érintő „helycserét” bizonyítja az is, hogy 2019-ben a magyar többségű vagy jelentős magyar lakosságú megyékben a születési arányszám meghaladta, míg a halálozási ráta nem érte el az országos átlagot.⁵⁶

Az erdélyi magyarság térbeli elhelyezkedése, a magyar nyelvterület, a szórvány- és nagyvárosi közösségek sérülékenysége és az asszimilációs nyomás ellenére stabilnak tekinthető.⁵⁷ A legkompaktabb magyar terület a Székelyföld, ahol a települések nagy többsége ma is 80 százalékánál nagyobb arányban magyar többségű, és a nemzetiségi arányok a 2000-es években a magyarság javára módosultak.⁵⁸ A nemzetiségi arányok magyar szempontból pozitív irányú változása nemcsak Székelyföldön, hanem a hat jelentős magyar lakosságú megyében (Szatmár, Bihar, Szilágy,

55 Kapitány 2015, 231–233.

56 Ioniță et al. 2020, 31–42.

57 Bárdi–Fedinec–Szarka 2008, 504–505; Kiss 2017, 139.

58 Kapitány 2015, 231–232; Kiss 2017, 139.

Maros, Hargita, Kovászna) összességében megfigyelhető. 2002 és 2011 között a hat megyében minimális mértékben nőtt a magyarok aránya.⁵⁹ Ezzel szemben látványos a szórvány- és a nagyvárosi magyarság visszaszorulása. Az 1992-ben még közel 350 ezres szórványközösség 2011-re alig 200 ezer főre apadt, köszönhetően a kivándorlásnak és az asszimilációnak.⁶⁰

A következő romániai népszámlálás végrehajtását 2022-re halasztották.⁶¹ Ez lesz az első alkalom a romániai népszámlálások történetében, amikor internetes önkitöltésre is lehetőség lesz.⁶²

Az ezredforduló előtt az országos átlaghoz képest kedvezőtlen demográfiai helyzetben lévő magyarság relatív helyzete nagymértékben javult, főként a románok helyzetének fokozatos romlása miatt, így a 2011 utáni népmozgalmi adatokat is figyelembe véve a közösség a korábbiakhoz képest pozitívabb kilátásokkal tekinthet a jövőbe.

Szerbia

A Vajdaság mai területén, ahol többen és szórványban egyaránt található magyar lakosság, az 1910-es állapotot figyelembe véve a magyarság 426 ezer főt (28 százalékot) tett ki, és a szerbség mögött a második legnagyobb nemzetiséget képezte. A két világháború közötti jugoszláv népesség-összeírások alapján 1910-hez képest számában és arányában is fogyott a magyar népesség, a szerb és horvát lakosság viszont mindkét tekintetben gyarapodott.⁶³ A jelenségnek több oka is volt. Egyrészt már az új határok megvonása előtt megindult egy évekig tartó menekülthullám, amely során becslések alapján 55 ezer magyar hagyta el a délszláv állam területét (beleértve a ma horvát és szlovén részek menekültjeit is).⁶⁴

⁵⁹ Kapitány 2015, 231–232.

⁶⁰ Kiss 2017, 142; Kapitány 2015, 231.

⁶¹ Sürgősségi rendelet a nép- és lakásszámlálás megszervezéséről és lebonyolításáról Romániában 2021-ben, 15., Transindex 2021.

⁶² Transindex 2021.

⁶³ Kocsis–Kicošev 2004a.

⁶⁴ Mócsy 1995, 242.

A változásokhoz az állam által szervezett betelepítések is hozzájárultak,⁶⁵ a földreform keretében például 27–29 ezer család (135–145 ezer fő) érkezett az északi régióba, zömük a Vajdaságba.⁶⁶ A két világháború közötti magyar népességfogyást tetézte a rossz gazdasági helyzet által generált, Nyugat-Európába és a tengerentúlra irányuló kivándorlás is, közel 30 ezres veszteséget okozva.⁶⁷

A második világháború új helyzetet teremtett a Vajdaságban, hiszen annak egy része, a Bácska, újfent Magyarország részévé vált, ekkortól az addig előnyt élvező délszláv lakosság hátrányba, míg a magyarság előnybe került; utóbbit ki- és betelepítésekkel is igyekeztek elérni a hatóságok.⁶⁸ A magyarság gyarapodását okozhatta az is, hogy a magyar nyelvet jól beszélő, főként a polgárosult elemek közé tartozók gyors „identitásváltozáson” mentek keresztül, vagyis az összeírásokkor magyarnak vallották magukat.

Az 1941. évi, a KSH által megtartott népszámlálás szerint a visszacsatolt délvidéki területeken egymillióan⁶⁹ éltek, akik közül 565 ezer magyar volt, a délszlávok (szerbek, horvátok, bunyevácok, vendek) pedig összesen 238 ezer főt tettek ki.⁷⁰ Ekkor a Vajdaság mai területén (a Bánát Szerbia része maradt, a Szerémség pedig az usztasa horvát állam részét képezte) hozzávetőleg 1,7 millió fő élt, akik közül 473 ezren vallották magukat magyarnak, mellettük a szerbek és horvátok száma 703 ezerre rúgott.⁷¹ A magyar népszámlálások történetében az 1941. évi volt az első, amikor az anyanyelvi mellett a nemzetiségre vonatkozó kérdést is feltette a számlálóbiztos.⁷²

65 Az első világháború utáni jugoszláv agrárreformra lásd: Bíró 2010, 207–229; Bjeljac–Lukić 2008, 70–79.

66 Bíró 2010, 217.

67 Mírnic 2001, 45.

68 Sajti 1984; Sajti 2004, 217, 225–228; Kocsis–Kicošev, 2004b.

69 KSH Népesedéssziszti Főosztály II. Megyei adatok 1990, 2; A délvidéki területeken élők lélekszámához Bács-Bodrog, Baranya, Csongrád, Vas és Zala vármegyék megfelelő adatainak összesítése révén jutottunk hozzá.

70 KSH Népesedéssziszti Főosztály II. Megyei adatok. 1990, 7. Bács-Bodrog, Baranya, Csongrád, Vas és Zala vármegyék megfelelő nemzetiségi adatainak összesítése révén. KSH Népesedéssziszti Főosztály. III. Községi adatok 1990, 234–235, 237, 329, 333.

71 Kocsis–Kicošev 2004a.

72 Klinger–Kepecs 1990, 59.

A titói hatalom 1944 végi megjelenése utáni kivégzések, tömeges gyilkosságok is komoly méretet öltöttek. Az áldozatul esett magyarok száma a zajló kutatások alapján legalább tízezres nagyságrendű.⁷³ Mellettük egy 1946-ban készített összegzés 84 800 olyan személyt tartott nyilván, akik a háború végén a délszláv állam területéről menekültek át Magyarországra.⁷⁴ E szám már az őshonos lakókat, az átköltözött közalkalmazottakat és családtagjaikat, illetve a kormányzat által betelepített népességet is tartalmazza. Majd az 1945. évi agrárreform és kolonizációs törvény végrehajtása okozott újabb nemzetiségi átrendeződést.⁷⁵ Annak eredményeként a vajdasági földnélküliek mellett 252 ezer nem vajdasági, szinte kizárólag délszláv, zömmel szerb ajkú telepes kapott földet.⁷⁶

Az 1948 és 2002 közötti jugoszláv népszámlálások alapján kijelenthető, hogy rövid ideig tartó népességszám-emelkedés után a magyarság lélekszámában jelentős mértékű fogyás következett be. Az 1948-ban közel 430 ezres magyarság száma 2002-re 290 ezerre csökkent.⁷⁷ Közben a Vajdaság összlakossága jelentősen nőtt, ami azt eredményezte, hogy a magyarság aránya a régióban az 1948-as 26 százalékról 2002-re 14 százalékra süllyedt.⁷⁸ A legutóbbi, 2011-es népszámlálás szerint pedig a Vajdaság területén már csak 251 ezren vallották magukat magyarnak.⁷⁹

Összességében elmondható, hogy 1948 előtt inkább a be- és kitelepítések, menekülthullámok, háborúk és etnikai tisztogatások voltak negatív hatással a lélekszámra, a titói időszakban és azt követően pedig már a kivándorlás, a radikálisan romló demográfiai mutatók és az asszimiláció volt a változások katalizátora.

A Szerbiai Statisztikai Hivatal 2022 októberében hajtja végre a következő népszámlálást, amelynek kérdőívén a hagyományoknak megfelelően szerepelni fog a nemzetiségre és az anyanyelvre vonatkozó kérdés.

73 Hornyák 2015, 91.

74 Sajti 2004, 347.

75 Molnár 2013, 50.

76 Sajti 2004, 378. A részletekre vonatkozóan lásd: Bjeljac–Lukić 2008, 84–86.

77 Miljković 1989, 44, 49.

78 Kocsis–Kicošev 2004a.

79 Kapitány 2013, 53.

Horvátország

A horvát–szlavón területek a horvát állam egészével együtt a történeti Magyarország 1918 és 1920 közötti szétesése után a délszláv állam részévé váltak. Az utolsó, 1910. évi magyar census szerint a régiónak majd 121 ezres magyar lakossága volt, ami 3,5 százalékos arányt tett ki.⁸⁰

A két világháború közötti évtizedek alatt a magyarság a horvát területen is fogyást és a régió belüli arányvesztést szenvedett el, 1931-re 70 ezer alá süllyedt a számuk, és 2 százalék alá esett vissza az arányuk.⁸¹

A második világháború időszaka alatt a magyar kormányzat a visszacsatolt horvát területeken (Baranyai háromszög, Muraköz) is igyekezett megváltoztatni a nemzetiségi viszonyokat.⁸² Az 1941. évi népszámlálás szerint viszont nem gyarapodott jelentősen a horvátországi magyarság. A lélekszám 71 ezer főre nőtt ugyan, az arányszám viszont a teljes horvát területen bekövetkezett népességnövekedés miatt 1,7 százalékra csökkent.⁸³

A második világháború utáni évtizedekben a korábbiakhoz képest hatalmas ütemű népességvesztést élt meg a helyi magyarság, 1953-ban még 50 ezres népességről beszélhetünk, 1991-ben, vagyis az utolsó összjugoszláv népszámlálás szerint már csak 22 ezer volt a magyarok száma, és aránya 0,5 százalékra esett.⁸⁴

Horvátországban a legutóbbi, a 2011. évi census szerint 14 ezer magyar élt,⁸⁵ ami azt jelenti, hogy a magyarság 1910-hez képest majd 90 százalékos fogyást szenvedett el, amihez az utolsó lökést az 1990-es évek délszláv háborúi adták meg.

Horvátországban a következő népszámlálásra 2021 szeptemberében került sor. A kérdőív a korábbi gyakorlathoz hasonlóan a nemzetiségre és az anyanyelvre vonatkozó önkéntes kérdéseket is tartalmazta.

80 Kocsis–Bognár 2003.

81 Uo.

82 Sajti 2004, 217.

83 Kocsis–Bognár 2003.

84 Uo.

85 Kapitány 2013, 55.

Szlovénia

A muravidéki magyarság a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság csapatainak megszállása után, 1919-ben vált önálló nemzetrésszé.⁸⁶ A helyi magyarok alapvetően két részre tagolhatók, a Lendva-vidéken élő és a goricskói vagy örvidéki magyarságra.⁸⁷ Az 1910. évi magyar népszámlálás a Muravidék magyarságát majd 21 ezresnek mérte.⁸⁸ Az 1919-es délszláv impériumváltással a régió földrajzi és gazdasági perifériára került, ami a szláv nemzeti jelleg erősítésével és a szlovénul ugyanúgy beszélők identitásváltozásával egyetemben azt okozta, hogy a lakosság nemzetiségi összetétele gyorsan változott, 1931-ben már csak 7600-an vallották magukat magyarnak. A radikális mértékű fogyás következtében a magyarság régiós aránya az 1910-es 23 százalékról 1931-re 8,4 százalékra süllyedt.⁸⁹

A magyar fennhatóság alatt, 1941-ben megtartott népszámlálás a tíz évvel korábbihoz képest több mint kétszer annyi, 17 ezer magyart mutatott ki.⁹⁰

A második világháború után visszatérő jugoszláv adminisztráció alatt, egészen az 1991-es önállóságig lassú, de folyamatos csökkenés volt tapasztalható a muravidéki magyarság lélekszámában, az 1948-ban tízezer fős közösség 1991-re nyolcezer alá esett vissza.⁹¹

Módszertani megjegyzés, hogy a jugoszláv népszámlálásokon csak a második világháború után került a kérdőívekre az anyanyelvi mellé a nemzetiséget tudakoló kérdés is. Ezt követően hosszú ideig csak a nemzetiségi adatok jelentek meg a kiadványokban, az anyanyelvi adatokat egészen 1991-ig nem tették közzé (ez Horvátországra és Szerbiára is érvényes).⁹²

Az önálló Szlovénia első, 2002. évi, még hagyományos módon zajló népszámlálásakor a muravidéki részen még 5429-en⁹³ vallották magukat

86 Kocsis 2005a.

87 Kovács [é. n.], 78.

88 Kocsis 2005b.

89 Kocsis 2005a, b.

90 Kocsis 2005b.

91 Uo.

92 Kovács [é. n.], 4.

93 Kocsis 2005b.

magyarnak. Szlovénia 2011-től regiszterekből veszi számba lakosságát. Nemzetiségi adatok hiányában, szakértői becslés alapján, amely a korábbi népességfogyás ütemét veszi alapul, 2011-ben a muravidéki magyarok 4600–4800-an lehettek.⁹⁴

Összegzés

Az 1920-ban létrejött határon túli magyar közösségek igen változatos utat jártak be. A magyar nemzetrészek nemcsak az 1910-es, hanem még a két világháború közötti állapothoz képest is jelentősen meggyengültek, az abszolút számukban megfogyatkoztak, a régióban betöltött súlyuk pedig lecsökkent. A főbb népmozgalmi adatok vagy a kevésbé számszerűsíthető társadalmi folyamatok (például asszimiláció) mögött néhány egyedi esemény is meghúzódik, jóval több azonban a közös vonás, a tulajdonképeni sorsközösség. A határon túli magyarság helyzetét az elmúlt száz év során alapvetően határozta meg az államok nemzetépítő törekvése, amelyet igen gyakran türelmetlenség, bizalmatlanság, sőt olykor kifejezetten ellenséges érzület szőtt át. Az elmúlt évszázad történeti fordulópontjai közül a határon túl élő magyarság számára leginkább a rendszerváltozás, majd az EU-csatlakozás járt pozitív hozadékkal középtávon, az 1990 óta eltelt évtizedekben ugyanis egyre gyakoribb jelenség, hogy a környező országok nem ballasztként tekintenek kisebbségi állampolgáraikra.

Irodalom

- Arday, Lajos 2002: A jugoszláviai magyarság demográfiai, gazdasági és társadalmi helyzete 1944 és 1989 között. In uő.: *Magyarok a Délvidéken, Jugoszláviában*. Budapest, Books in Print, 175–220.
- Baumgartner, Gerhard 2003: Ausztria magyar nyelvű lakossága a 2001-es osztrák népszámlálás tükrében. In Gyurgyik, László – Sebők, László (szerk.): *Népszámlálási körkép Közép-Európából 1989–2002*. Budapest, Teleki László Alapítvány, 158–169.
- Baumgartner, Gerhard 2008a: A burgenlandi magyarság az első világháború végétől a soproni népszavazásig (1918–1921). In Bárdi, Nándor – Fedinec, Csilla – Szarka, László (szerk.): *Ki-*

⁹⁴ Kovács [é. n.], 78.

- sebbségi magyar közösségek a 20. században. Budapest, Gondolat Kiadó – MTA Kisebbségkutató Intézet, 48–51.
- Baumgartner, Gerhard 2008b: Burgenland tartomány felállításától az Anschlussig (1922–1938). In Bárdi, Nándor – Fedinec, Csilla – Szarka, László (szerk.) 2008: *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. Budapest, Gondolat Kiadó – MTA Kisebbségkutató Intézet, 114–117.
- Bárdi, Nándor – Fedinec, Csilla – Szarka, László (szerk.) 2008: *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. Budapest, Gondolat Kiadó – MTA Kisebbségkutató Intézet.
- Bíró, László 2010: *A jugoszláv állam 1918–1939*. Budapest, História – MTA Történettudományi Intézet.
- Bjeljac, Željko – Lukić, Vesna 2008: Migrations on the territory of Vojvodina between 1919 and 1948. *East European Quarterly*, 42, 1, 69–93.
- Czímer, Gábor 2021: *AKO-felmérés: A felnőtt lakosság 12%-a jelölte meg a magyar nemzetiséget*. Letöltve: 2021. május 13., <https://ujso.com/kozelet/ako-felmeres-a-felnott-lakosag-12-szazaleka-jelolte-meg-a-magyar-nemzetiseget>
- Dékány, István 2018: *Trianoni árvák*. Budapest, Noran Libri Kiadó.
- Fedinec, Csilla 2008: A kárpátaljai magyar kisebbség helyzetének változása Ukrajnában. In Bárdi, Nándor – Fedinec, Csilla – Szarka, László (szerk.) 2008: *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. Budapest, Gondolat Kiadó – MTA Kisebbségkutató Intézet, 346–353.
- Gyémánt, Richárd 2005: A burgenlandi magyarság demográfiai és társadalomstatistikai sajátosságai. *Területi Statisztika*, 45, 1, 33–45.
- Gyurgyík, László 2014: *A szlovákiai magyarság demográfiai folyamatai 1989-től 2011-ig – Különös tekintettel a 2001-től napjainkig tartó időszakra*. Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet.
- Hornyák, Árpád 2015: Jugoszlávia a nulladik évben. Új berendezkedés – régi ambíciók. *Korunk*, Harmadik folyam, 26, 5, 89–95.
- Ioniță, Andoria – Rădoi, Steluța – Logofătu, Georgiana – Mondiru, Dragoș 2020: *Evenimente demografice în anul 2019*. București, Institutul Național de Statistică.
- Juhaščíková, Ivana – Katerinkova, Mária – Krčméryová, Eleonóra – Podmanická, Zuzana – Škápič, Pavol – Štukovská, Zuzana – Zahn, Ondrej 2015: *The 2011 population and housing census – Facts about changes in the life of the Slovak population*. Bratislava, Statistical Office of the Slovak Republic.
- Kapitány, Balázs 2013: Kárpát-medencei népszámlálási körkép. *Demográfia*, 56, 1, 25–64.
- Kapitány, Balázs 2015: Külhoni magyar közösségek. In Monostori, Judit – Őri, Péter – Spéder, Zsolt (szerk.): *Demográfiai portré 2015 – Jelentés a magyar népesség helyzetéről*. Budapest, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 227–240.
- Kiss, Tamás 2017: Demográfiai és makrofolyamatok. In Bárdi Nándor – Éger György (szerk.): *Magyarok Romániában 1990–2015 – Tanulmányok az erdélyi magyarságról*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, 129–183.
- Klinger, András – Kepecs, József (szerk.) 1990: *A magyar népszámlálások előkészítése és publikációi 1869–1990. I. köt.* Budapest, Központi Statisztikai Hivatal.
- Kocsis, Károly – Bognár, Antal 2003: *Horvátország pannon területének etnikai térképe. A népesség etnikai összetételének változása a történelmi Horvát-Szlavónország mai területén (1840–1921) és a mai Horvátország területén (1880–2001)*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutatóközpont – Magyar Tudományos Akadémia Kisebbségkutató Intézet.
- Kocsis, Károly – Kicošev, Saša 2004a: *A Vajdaság mai területének etnikai térképe – A népesség etnikai összetételének változása a Vajdaság mai területén (1495–2002)*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutatóközpont – Magyar Tudományos Akadémia Kisebbségkutató Intézet.

- Kocsis, Károly – Kicošev, Saša 2004b: *A Vajdaság mai területének etnikai térképe – A népesség változó etnikai arculata a Vajdaság mai területén*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutatóközpont – Magyar Tudományos Akadémia Kisebbségkutató Intézet.
- Kocsis, Károly 2005a: *A Muravidék mai területének etnikai térképe – A népesség változó etnikai arculata a Muravidék mai területén*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutatóközpont – Magyar Tudományos Akadémia Kisebbségkutató Intézet.
- Kocsis, Károly 2005b: *A Muravidék mai területének etnikai térképe. A népesség etnikai összetételének változása a Muravidék mai területén (1787–2002)*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutatóközpont – Magyar Tudományos Akadémia Kisebbségkutató Intézet.
- Kocsis, Károly – Tátrai, Patrik (szerk.) 2015: *A Kárpát-Pannon térség változó etnikai arculata*, harmadik átdolgozott és bővített kiadás. Budapest, MTA Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont Földrajztudományi Intézet.
- Kovács, Attila [é. n.]: *A muravidéki magyarok a statisztikák tükrében 1869 és 2011 között*. http://www.e-kompetencia.si/images/epublikacije/attila/Muravideki_magyarok_1869-2011_-_Projekt_e-kompetence_-_140599_-_splet.pdf Letöltve: 2021. május 7.
- Központi Statisztikai Hivatal Népesedéssziszti Főosztály 1990: *1941. évi népszámlálás. Demográfiai adatok községenként – Országhatáron kívüli terület*. Kézirat, Budapest, Központi Statisztikai Hivatal.
- Miljković, Dušan (főszerk.) 1989: *Jugoszlavija 1918–1988, Statistički godišnjak*. Beograd, Savezni Zavod za Statistiku.
- Mirnic, Károly 2001: Betelepítések, kitelepítések és vándormozgalmak. In Gábrityné dr. Molnár, Irén – Mirnic, Zsuzsa (szerk.): *Fészekhagyó vajdaságiak – Tanulmányok, kutatások, statisztikák*. Szabadka, Magyarorsággutató Tudományos Társaság, 9–75.
- Mócsy I., István 1995: Partition of Hungary and the Origins of the Refugee Problem. In Király K., Béla – Veszprémy, László (eds.): *Trianon and East Central Europe – Antecedents and Repercussions*. Highland Lakes, Atlantic Research and Publications, 239–256.
- Molnár, József – Molnár D., István 2005: *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*. Beregszász, Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség Tankönyv- és Taneszköztanácsa.
- Molnár, Tibor 2013: A titói Jugoszlávia első 10 éve a Tisza mentén. In Sajti A., Enikő – Juhász, József – Molnár, Tibor: *A titói rendszer megszilárdulása a Tisza mentén (1945–1955)*. Zenta – Szeged, Csongrád Megyei Levéltár – Vajdasági Magyar Művelődési Intézet – Zentai Történelmi Levéltár.
- Nyárády R., Károly 1996: Az 1977. évi romániai népszámlálás eredményeinek kiértékelése, különös tekintettel a nemzetiségi és anyanyelvi viszonyokra. In Bárdi Nándor – Dippold Péter (szerk.): *Erdély etnikai arculatának változása, Kisebbségi Adattár V*. Budapest, Teleki László Alapítvány – Közép Európa Intézet, 15–70.
- Popély, Árpád 2008: A csehszlovákiai magyar kisebbség jogfosztása: deportálás, lakosságcsere és reszlovakizáció. In Bárdi, Nándor – Fedinec, Csilla – Szarka, László (szerk.): *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. Budapest, Gondolat Kiadó – MTA Kisebbségkutató Intézet, 210–215.
- Popély, Gyula 1991: *Népfogyatkozás – A csehszlovákiai magyarság a népszámlálások tükrében 1918–1945*. Budapest, Írók Szakszervezete Széphalom Könyvműhely.
- Sajti A., Enikő 1984: *Szekély telepítés és nemzetiségpolitika a Bácskában 1941*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

- Sajti A., Enikő 2004: *Impériumváltások, revízió, kisebbség. Magyarok a Délvidéken 1918–1947.* Budapest, Napvilág Kiadó.
- Sürgősségi rendelet a nép- és lakásszámlálás megszervezéséről és lebonyolításáról Romániában 2021-ben. *Románia Hivatalos Közlönye*, 46/2020, 3–40.
- Tátrai, Patrik – Molnár, József – Kovály, Katalin – Erőss, Ágnes 2018: A kárpátaljai magyarok lélekszáma és a népesedésüket befolyásoló tényezők a SUMMA 2017 felmérés alapján. *Kisebbségi Szemle*, 2018/3, 7–31.
- Transindex, 2021: Jövőre halasztják az idén esedékes romániai népszámlálást. Letöltve: 2021. május 18. https://itthon.transindex.ro/?hir=62661&jovore_halasztjak_az_iden_esedekes_romaniai_nepszamlalast
- Varga E., Árpád 1992: *Népszámlálások a jelenkori Erdély területén – Jegyzetek Erdély és a kapcsolt részek XX. századi nemzetiségi statisztikájának történetéhez.* Budapest, Regio – MTA Történettudományi Intézet.
- Varga E., Árpád 1998: *Fejezetek a jelenkori Erdély népesedéstörténetéből.* Budapest, Püski Kiadó.